

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Географічний факультет

Кафедра економічної та соціальної географії

СИЛАБУС

Нормативного освітнього компонента

Навчальна економіко-географічна практика
(за спеціальністю)

Підготовки бакалавра

Спеціальності 014 Середня освіта (Географія)

Освітньо-професійної програми Середня освіта. Географія. Економіка.

Луцьк – 2023

Силабус навчальної економіко-географічної практики (за спеціальністю) підготовки бакалавра, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Географія), за освітньо-професійною програмою «Середня освіта. Географія. Економіка»

Розробники: Маковецька Л.О., канд. географ. наук, доцент
Голуб Г.С., канд. географ. наук, доцент
Погребський Т.Г., канд. географ. наук, доцент

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми

Ткачук Н.М.

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри економічної та соціальної географії

протокол № 1 від 29. 08. 2023 р.

Завідувач кафедри:

Погребський Т. Г.

ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	Галузь знань <u>01 Освіта / Педагогіка</u> Спеціальність <u>014 Середня освіта</u> (Географія) Освітньо-професійна програма <u>Середня освіта. Географія.</u> <u>Економіка</u> Освітній рівень: <u>бакалавр</u>	Нормативний
Кількість годин/кредитів 90 год/ 3 кредити		Рік навчання – 3
		Семестр – 6
ІНДЗ: немає		Лекції – 0 год
		Практичні (семінари) – 0 год
		Лабораторні – 0 год.
		Самостійна робота – 84 год
	Консультації – 6 год	
	<u>Залік</u>	

II. Інформація про викладача

ППП *Маковецька Л.О.,*

Науковий ступінь *канд. географ. наук*

Вчене звання *доцент*

Посада *доцент*

Контактна інформація (*м.т. 0953223654, makovetska.larisa@eenu.edu.ua*)

ППП *Голуб Г.С.*

Науковий ступінь *канд. географ. наук*

Вчене звання *доцент*

Посада *доцент*

ППП *Погребський Т. Г.*

Науковий ступінь *канд. географ. наук*

Вчене звання *доцент*

Посада *доцент*

Терміни практики: 3 тижні (21 день). Точні дати початку та закінчення практики щорічно уточнюються відповідно до навчального плану і зазначаються у графіках навчального процесу.

III. ОПИС ПРАКТИКИ

1. Анотація практики

Нові методи і підходи, що використовуються в сучасній географії, економіці та управлінні регіональними процесами України, потребують підвищення якості підготовки фахівців з географії, які працюють у господарських та управлінських структурах, а також вчителів географії та економіки, які у повній мірі можуть аналізувати регіональні процеси

економічного й соціального розвитку, брати участь у формуванні поточних планів і стратегій соціально-економічного розвитку територій різних таксономічних рівнів.

Навчальна економіко – географічна практика (за спеціальністю) спеціальності 014 Середня освіта (Географія), освітньо-професійної програми «Середня освіта. Географія. Економіка» є важливою складовою навчального процесу підготовки кваліфікованих вчителів на географічному факультеті та має краснавчий освітній і науково-дослідницький характер, оскільки поглиблює і закріплює теоретичні знання з фізичної, економічної і соціальної географії, дає змогу здобувачам освіти сформувані навчальні вміння та навички самостійно здійснювати соціально-економічні дослідження під час комплексного економіко-географічного вивчення конкретного регіону чи його частини (або іншого об'єкту дослідження, як то – територіальної громади, промислового чи соціального об'єкта, ознайомить з елементами галузевих територіальних систем та відобразить взаємозв'язок природних компонентів з соціально-економічними процесами в межах конкретної території.

Підвищення рівня практичної підготовки здобувачів освіти (майбутніх вчителів) обумовлює розширення та зміцнення зв'язків вищих навчальних закладів із відповідними підприємствами, установами та організаціями, малим та середнім підприємництвом визначених регіонів.

2. Пререквізити

Галузеві дисципліни Фізичної географії, Економічної та соціальної географії, Основи соціально-економічного розвитку територій.

3. Мета і завдання практики:

- закріпити теоретичні знання здобувачів освіти та навчити їх застосовувати ці знання на конкретному робочому місці;
- сприяти оволодінню сучасними методами та прийомами наукового аналізу економіко-географічних процесів;
- сформувані уявлення про – принципи організації та методичні основи соціально-економічних та економіко-географічних досліджень; особливості функціонування, виробничої діяльності й управління господарських об'єктів, установ, фірм та організацій; методику економіко-географічного вивчення і підпорядкування складних територіальних систем різного рангу (наприклад, місто, адміністративний район, промисловий вузол, система розселення), тощо.

Кінцевою метою навчальної економіко-географічної практики (за спеціальністю) є розвиток у здобувачів освіти (майбутніх вчителів) широкого просторового мислення, формування умінь самостійно виявляти, аналізувати та описувати взаємозв'язки між окремими компонентами суспільно-територіальних систем і комплексів територій різного таксономічного рівня, набуття практичних навичок у розробці та підготовці аналітико-статистичних,

картографічних і текстових матеріалів виробничого та управлінського характеру. Все це можна використовувати при проведенні широкого кола наукових досліджень шкільного географічного краєзнавства, при виконанні практичних завдань на уроках географії та економіки у ЗЗСО.

Зміст навчальної економіко-географічної практики (за спеціальністю) здобувачів освіти освітньо-кваліфікаційного ступеня «бакалавр» включає в себе всю сукупність завдань, які потрібно виконати на робочому місці конкретної бази практики та передбачає збір і опрацювання економіко-статистичної інформації, проведення практичних досліджень та експериментів, необхідних для підготовки кінцевого звіту по практиці або іншого виду наукової (науково-дослідної) роботи.

До загальноосвітніх завдань даного виду практики відносять:

- здобуття навичок та досвіду роботи, що наведені в кваліфікаційній характеристиці бакалавра;
- формування умінь та навичок практичного застосування попередньо засвоєних положень методики економіко-географічних досліджень, набуття навичок збору та підготовки статистичних, картографічних і текстових матеріалів для характеристики різних економіко-географічних об'єктів;
- поглиблення і вдосконалення методики науково-практичних досліджень, оволодіння новими методами географічних досліджень;
- набуття та поглиблення природоохоронних, у тому числі екологічних знань на прикладі географічних об'єктів, що вивчаються;
- ознайомлення з методикою комплексних економіко-географічних досліджень; пізнання особливостей виробничої діяльності, управління і функціонування господарських об'єктів різних форм власності та виробничого призначення, об'єктів соціальної інфраструктури, установ та організацій державного управління;
- ознайомлення з обов'язками, особливостями організації роботи та повноваженнями спеціалістів (працівників) конкретних підприємств (закладів, установ).

Практичними завданнями, на які здобувачам освіти необхідно звернути увагу є:

- аналіз особливостей суспільно-географічного положення досліджуваної території, дії різноманітних факторів, які впливають на функціонування об'єктів, що вивчаються;
- оцінка природно-ресурсного, економічного потенціалів з наголосом на регіональні особливості як місцевого, так і державного значення;

- виявлення історико-просторової, соціально-економічної динаміки формування та розвитку господарства, території, краю (району, області, країни), виробничого підприємства, соціальної установи ;
- ознайомлення із основними методами проведення та організації соціально-економічних досліджень;
- розробка комплексного підходу до оцінювання природи та господарських явищ;
- ознайомлення з первинною економічною, географічною, соціально-демографічною, маркетинговою, менеджерською та іншою інформацією та методикою її опрацювання;
- загальне ознайомлення зі структурними підрозділами підприємства (установи, організації) та специфікою їх діяльності. Визначення тематики та конкретного переліку робіт, які виконує підприємство в цілому та його структурні підрозділи зокрема;
- підвищення рівня володіння ПК та удосконалення навичок роботи в мережі INTERNET для отримання необхідної інформації;
- збір, систематизація та узагальнення інформації (наукової, статистичної, картографічної, тощо), отриманої за час проходження практики;
- ознайомлення з типами звітних документів господарських та адміністративних організації, способами їх використання;
- визначення ролі та місця підприємства, установи чи регіону в господарській діяльності території дослідження, так і вищого таксономічного рівня;
- висвітлення особливостей становлення регіональних освітніх, наукових, культурних, торговельних та рекреаційних комплексів тощо;
- аналіз особливостей формування системи розселення населення та його етнічного, статевовікового складу, трудового потенціалу регіону;
- виявлення основних етапів розвитку та сучасного стану господарства регіону, його компонентної, функціональної і територіальної структури, ефективності функціонування господарських систем різних рівнів і форм власності тощо;
- виконання конкретного обсягу роботи в межах трудового процесу бази виробничої практики.

4. За результатами практики здобувачі освіти здобудуть наступні **компетентності:**

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з

наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах середньої освіти.

Загальні компетентності(ЗК)

ЗК2. Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, до комунікації іноземною мовою за предметною спеціальністю.

ЗК4. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук, аналіз та обробку інформації з різних джерел, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі.

ЗК5. Здатність діяти автономно, приймати обґрунтовані рішення у професійній діяльності і відповідати за їх виконання, діяти відповідально і свідомо на основі чинного законодавства та етичних міркувань (мотивів).

ЗК6. Здатність до міжособистісної взаємодії та роботи у команді у сфері професійної діяльності, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.

ЗК8. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та значення у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК9. Здатність зберігати особисте фізичне та психічне здоров'я, вести здоровий спосіб життя, керувати власними емоційними станами; конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку.

Фахові компетентності(ФК).

ФК1. Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального предмету.

ФК2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області предметної спеціальності.

ФК4. Здатність формувати і розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами навчального предмету та інтегрованого навчання; формувати в них ціннісне ставлення, розвивати критичне мислення.

ФК6. Здатність до формування колективу учнів; знаходження ефективних шляхів мотивації їх до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання); спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

ФК7. Здатність до здійснення професійної діяльності з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами); використання здоров'язбережувальних технологій під час освітнього процесу.

Предметні компетентності (ПК).

ПК1. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем і людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.

ПК2. Здатність доцільно і критично використовувати географічні та економічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами географічних явищ і соціально-економічних процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, державному, локальному).

ПК3. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі (світу), материків і океанів, України.

ПК4. Здатність розуміти та пояснювати особливості природних компонентів і об'єктів у сферах географічної оболонки, взаємозв'язки в ландшафтах.

ПК6. Здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних та економічних чинників її розвитку, аналізувати й пояснювати особливості геопросторової організації природи, населення і господарства України та регіону.

ПК 7. Здатність чітко й логічно відтворювати основні теорії та закони, оцінювати нові відомості й інтерпретації в контексті формування в учнів цілісної природничо-наукової картини світу відповідно до вимог Державних стандартів загальної середньої освіти з освітньої галузі «Природознавство» в школі.

ПК8. Здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній і позашкільній роботі з учнівською молоддю.

ПК. 9. Здатність відтворювати основні теорії та закони економіки, оцінювати нові відомості й інтерпретації в контексті формування в учнів системних економічних знань, компетентності підприємливості та фінансової грамотності.

Програмні результати навчання

Результатом проходження навчальної економіко-географічної практики (за спеціальністю) є:

РН2. Демонструє вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні вміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.

РН3. Називає і аналізує методи цілепокладання, планування та проектування процесів навчання і виховання учнів на основі компетентнісного підходу з урахуванням їх освітніх потреб; класифікує форми, методи і засоби навчання предмету в закладах загальної середньої освіти.

РН4. Здійснює добір і застосовує сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей учнів; критично оцінює результати їх навчання та ефективність уроку.

РН5. Вибирає відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; аналізує динаміку особистісного розвитку учнів, визначає ефективні шляхи їх мотивації до саморозвитку та спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

РН6. Називає і пояснює принципи проектування психологічно безпечного й комфортного освітнього середовища з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами), технології здоров'язбереження під час освітнього процесу, способи запобігання та протидії булінгу і налагодження ефективної співпраці з учнями та їх батьками.

РН7. Демонструє знання основ фундаментальних і прикладних наук (відповідно до предметної спеціальності), оперує базовими категоріями та поняттями предметної області спеціальності.

РН8. Генерує обґрунтовані думки в галузі професійних знань як для фахівців, так і для широкого загалу державною та іноземною мовами.

РН9. Застосовує сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології у професійній діяльності.

РН10. Демонструє володіння сучасними технологіями пошуку наукової інформації для самоосвіти та застосування її у професійній діяльності.

РН11. Виявляє навички роботи в команді, адаптації та дії у новій ситуації, пояснює необхідність забезпечення рівних можливостей і дотримання гендерного паритету у професійній діяльності.

РН12. Аналізує власну педагогічну діяльність та її результати, здійснює об'єктивну самооцінку і самокорекцію своїх професійних якостей.

РН13. Демонструє знання основних положень нормативно-правових документів щодо професійної діяльності, обґрунтовує необхідність використання інструментів демократичної правової держави у професійній та громадській діяльності та прийняття рішень на засадах поваги до прав і свобод людини в Україні.

ПРН 3. Описує основні механізми функціонування природних і суспільних територіальних комплексів, окремих їхніх компонентів, класифікує зв'язки й залежності між компонентами, знає причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них.

ПРН 4. *Пояснює* зміни, які відбуваються в географічному середовищі під впливом природних і антропогенних чинників, *формулює* наслідки й детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства.

ПРН 5. *Формує* в учнів уміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми користування друкованою і цифровою картографічною продукцією при характеристиці окремих географічних об'єктів і територій.

ПРН 6. *Застосовує* базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат географії, економіки, теоретичні й емпіричні досягнення на рівні, що дозволяє інтерпретувати природно-географічні та суспільно-географічні, економічні явища і процеси, пов'язувати й порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії, економіки.

ПРН 8. *Розуміє* глобальні суспільно-географічні процеси, *вміє* скласти характеристики населення світу, секторів і галузей світового господарства.

ПРН 9. *Характеризує і оцінює* природні умови і ресурси, населення та господарство України, її роль і місце в сучасних суспільно-географічних процесах у світі; *знає і розуміє* географічні особливості свого адміністративного регіону.

ПРН 10. *Знає, розуміє і демонструє здатність реалізовувати* теоретичні й методичні засади навчання географії, економіки, підприємництва та фінансової грамотності для виконання освітньої програми закладів загальної середньої освіти.

ПРН 12. *Дотримується сам* під час польових навчальних практик *та формує* відповідальне ставлення учнів до природи, повагу до культурних цінностей і традицій місцевого населення під час екскурсій, походів і експедицій з учнівською молоддю.

IV. ЕТАПИ ПРАКТИКИ

Етапи	Зміст, основні завдання, тривалість
1. Підготовчий	Загальний збір здобувачів освіти. Установча конференція. Проведення інструктажу з техніки безпеки, ознайомлення з програмою практики, затвердження конкретних напрямів індивідуальних досліджень відповідно до програми майбутньої практики (1 день)
2. Ознайомлювальний	Розподіл робіт по групах, отримання конкретних індивідуальних завдань. Підбір необхідної літератури, статистичної, картографічної інформації; робота з джерелами

	інформації (1 день)
3. Основний	<p>До відвідування на конкретний об'єкт дослідження, згідно Розпорядження практики, можлива групова екскурсія (виїздна частина) на найбільш значимі промислові, соціальні, культурні об'єкти регіону (області, сусідніх областей).</p> <p>Під час проходження навчальної економіко-географічної практики (за спеціальністю) у цих конкретних локаціях (маршрут обов'язково зазначається у Розпорядженні про практику, яке візує декан факультету), здобувачі освіти здійснюють дослідження цих територій, за якими формують звіт, де основними завданнями є:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Загальна історико - економіко - географічна характеристика регіону. Відвідання значимих музеїв регіону (або краєзнавчого музею), оглядова тематична екскурсія по центральній частині міста (території) (1 день) - Економіко - географічна оцінка природно-ресурсного потенціалу регіону, відвідування місць розробки корисних копалин, соціальних об'єктів і музеїв, маршрутні спостереження(2 дні). - Аналіз чисельності, складу, руху населення і його розселення по території регіону, збирання аналітичної інформації (1 день) - Дослідження промислового сектору економіки території та його територіальної структури. Ознайомлювальні екскурсії промисловими підприємствами, аналіз їх технологічної та економічної діяльності, збір інформації(1 день). - Дослідження сільського господарства. Ознайомлення з роботою підприємств переробної промисловості АПК, маршрутні (ареальні) польові спостереження (1 день) - Дослідження інфраструктури міста. Ознайомлення з роботою транспорту та його соціальною інфраструктурою (1 день). <p><i>Вищезазначені складові основної частини практики мають бути відображені у звіті.</i></p> <p>Після виїздної частини практики (або коли її немає після підготовчого та ознайомлювального періодів) здобувачі освіти відбувають до</p>

	основних місць практики (Згідно Розпорядження декана про практику, де зазначені місця практики, відповідно попередньо оформлених Договорів місця практики кожного здобувача освіти).
4. Підсумковий	Підготовка звітності практики. Завершення аналізу та обробки отриманої інформації, складання зведеного текстового звіту, його оформлення. Складання фото- та відеозвіту і презентації до підсумкової доповіді на захист. <i>Здні</i> <i>Залік. 1 день</i>

V. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Пів час проведення навчальної економіко-географічної практики (за спеціальністю) здобувачам освіти слід пам'ятати, що інтегральним об'єктом дослідження є суспільно-географічний комплекс (СГК) – певна територіальна частина суспільства, що має єдність і розвивається у конкретних природно-географічних умовах. У СГК територіально поєднуються всі його підсистеми: природа, населення, виробнича і невиробнича сфери.

Суспільно-географічні комплекси складаються з первинних економіко-географічних об'єктів, або компонентів СГК, з окремих сільськогосподарських і промислових підприємств, транспортних пунктів та вузлів, окремих сіл, міст тощо.

Розвиток і розміщення галузей економіки перебуває у постійній динаміці. Тому вивчення і дослідження економіко-географічних об'єктів потребує систематичного поновлення вихідних матеріалів, насамперед цифрових.

В основі методики дослідження господарських об'єктів та комплексів різного таксономічного рівня використовують системно-структурний комплексний аналіз, в основі якого лежать найважливіші економіко-географічні методи:

- метод безпосереднього спостереження, або візуальний;
- порівняльно-описовий;
- картографічний;
- статистичний (аналіз економіко-статистичних матеріалів);

– балансовий, що передбачає аналіз перерозподілу різної продукції і електроенергії (матеріальні баланси) та населення (трудові баланси) із територіальної точки зору;

– конструктивний (техніко-економічні розрахунки економічного ефекту різних варіантів територіальної організації продуктивних сил);

– математичні методи (аналіз розподілів, зв'язків, залежностей, моделювання різноманітних економіко-географічних систем).

При складанні комплексних соціально-економічних характеристик регіону чи іншого об'єкту дослідження практики необхідно використовувати різноманітні джерела інформації (літературні, аудіовізуальні, картографічні, періодичну пресу, мережу INTERNET тощо). Різні виробничі та соціальні об'єкти (підприємство, місто, організація, транспортний вузол тощо) вивчаються з різним ступенем детальності. При цьому слід ґрунтуватися на первинних матеріалах, аналізувати їх, вивчати окремі дані і т. д.

Загальними об'єктами вивчення є суспільно-територіальні комплекси міст, адміністративних районів, областей та їх окремі компоненти. *Індивідуальне завдання кожного здобувача освіти* зводиться до виконання програми вивчення конкретного суспільно-територіального об'єкта та його складників (їх перелік наводиться в рекомендаціях, поданих нижче).

Індивідуальна програма вивчення промислового підприємства (незалежно від форм власності)

Дослідження промислового підприємства – відправне у процесі вивчення промислових комплексів різного рівня розвитку. Найдоступнішими об'єктами для дослідження є окремі промислові підприємства.

1. Загальні відомості та географічне положення. Назва населеного пункту і розташування підприємства всередині його, найближчі транспортні магістралі і відстань до них від підприємства, коротка характеристика навколишнього природного середовища. Картосхема місцезнаходження підприємства.

2. Історико-географічні чинники та особливості розвитку. Час і причини (економічні, природні й ін.) виникнення підприємства в даному місці. Роль підприємства в господарстві міста, району, області, країни. Зміна його ролі за роки існування підприємства. Склад підприємства (організаційно-управлінська структура, заводи, цехи і т. д.).

Потрібно з'ясувати, коли і чому, під впливом яких факторів саме в цьому місці виникло промислове підприємство, встановити основні етапи розвитку. Причинами (умовами, чинниками) його створення можуть бути близькість до сировини, наявність трудових ресурсів, кваліфікація робітників, зручність транспортних зв'язків, природні умови тощо. Потрібно мати на увазі, що фактори, під впливом яких виникло підприємство, діють не постійно. Тому

треба з'ясувати, чи збереглася їх дія тепер. Якщо основний фактор змінився, потрібно дізнатися, коли і чому це відбулося.

Висвітлюючи історію підприємства, звертають увагу на його сучасну діяльність, на способи підвищення технологічного рівня й організації виробництва, вдосконалення технологічних процесів, випуск продукції високої якості, конкурентноспроможної як і на вітчизняному, і на світовому ринках, ступінь задоволення запитів і вимог споживачів.

3. Економіко-географічна характеристика зв'язків підприємства. Джерела надходження на підприємство сировини, напівфабрикатів і інших необхідних для виробництва матеріалів, співвідношення використання місцевої і далекопривізної сировини, напівфабрикатів і інших матеріалів. Способи збільшення місцевої сировини в загальному споживанні підприємства. Джерела надходження до підприємства палива, електроенергії, води. Шляхи постачання сировини, напівфабрикатів і інших вантажів на підприємство (залізницею, морем, річкою, шосе, трубопроводах і т.п.). Наявність власного транспорту в підприємства. Райони збуту підприємством напівфабрикатів і готової продукції. Види транспорту і пункти відправлення для збуту готової продукції. Зв'язки підприємства з заводами-суміжниками. Картосхема економічних зв'язків підприємства.

4. Технологічні особливості та устаткування підприємства.

5. Кадри підприємства. Чисельність і склад робочої сили.

6. Аналіз економічних показників та економічної ефективності підприємства. Вплив виробничих і економіко-географічних чинників на рівень собівартості продукції підприємства (у тому числі географічне положення підприємства стосовно джерел сировини, енергії, робочої сили, споживача). Економічні показники: обсяг випуску продукції, номенклатура, собівартість випуску продукції (перелік та аналіз показників залежить від доступності інформації).

Упровадження нової техніки. Автоматизація виробничих процесів. Загальний рівень механізації та автоматизації виробничих процесів на підприємстві.

7. Перспективи розвитку підприємства. Перспективи і план виробничого та соціального розвитку підприємства. Природоохоронні заходи.

Індивідуальна програма вивчення сільського населеного пункту (села, сільської ради, територіальної громади)

1. Географічне положення і площа території. Географічне положення щодо шляхів сполучення, міст, районного центру, інших поселень адміністративного району, центру сільради(територіальної громади).

Площа, яку займає село (із присадибними землями), число дворів, кількість жителів. Середня щільність населення (у розрахунку на 1 км або 1 га території населеного пункту).

2. Історія. Час і причини виникнення села (сільської ради, ТГ). Походження його назви. Історичний тип поселення. Зміни в адміністративному та господарському устрої. Історичні події. Зміни вигляду.

3. Природні умови села і його найближчого оточення. Приуроченість села (сільської ради, ТГ) та його окремих частин до елементів рельєфу. Особливості клімату. Корисні копалини. Коротка характеристика найближчої річки, струмка, озера, водоймища. Водопостачання для питних і господарських цілей. Ґрунти, їх господарська оцінка. Тип і характер сучасної рослинності села і його найближчих околиць.

Зміна природного середовища в результаті господарської діяльності населення. Перспективи і найближчі плани перетворення та охорони природи.

4. Населення. Чисельність населення. Природний і механічний рух населення. Частка корінних жителів серед усього населення і його різних груп (соціальних, національних). Сучасний статевий і віковий склад населення.

Національний склад жителів. Основна мова спілкування. Зміни національного складу та відносин між людьми різних національностей у процесі історичного розвитку населеного пункту.

Соціальний склад населення та особливості його зайнятості. Відстань і засоби пересування до місця роботи. Освітній рівень, трудові навички та професійний склад населення (механізатори, тваринники, рільники, садівники, агрономи, зоотехніки, працівники управлінського апарату, культурно-просвітньої мережі, охорони здоров'я, інше), ступінь зайнятості працездатного населення в суспільному виробництві, рівень безробіття. Відмінність зайнятості по сезонах року. Загальна оцінка використання трудових ресурсів.

5. Господарство. Функціональний тип населеного пункту: сільськогосподарські, промислові села (сільська рада, ТГ), змішані й інші.

Місце села (сільської ради, ТГ) серед інших населених пунктів.

Підприємства з переробки сільськогосподарської продукції на території, час їхнього виникнення. Тривалість роботи в календарному році, опис продукції, що випускається, регіон її збуту. Джерела сировини та палива для підприємства. Відносини з промисловими підприємствами. Зв'язок з промисловим переробним виробництвом. Тривалість роботи протягом року.

Опис окремих типових занять населення від початку робіт до кінця. Календар основних сільськогосподарських робіт.

Перспективи розвитку господарства села(сільської ради, ТГ).

6. Планування і забудова. Конфігурація (план) села (сільської ради, ТГ) та її пояснення. Вплив рельєфу, гідрографічної мережі й інших природних умов на планування. Тип планування, характер забудови. Зміни в плануванні і

забудові, особливо за останні роки. Ріст території населеного пункту. Різниця між окремими частинами села (сільської ради, ТГ) в плануванні, типах забудови, благоустрою. Історичне ядро села (сільської ради, ТГ).

Типи будівель житлових будинків і господарських будівель. Сучасні тенденції і масштаб нового житлового будівництва.

Переважає конфігурація і розміри присадибних ділянок, їхнє використання в різних групах населення.

7. Культура та побут. Установи культурно-освітньої мережі й охорони які обслуговують жителів цього і сусідніх сіл (сільської ради, ТГ).

Прояв національних і місцевих традицій у культурному житті та побуті населення.

8. Зовнішні зв'язки села (сільської ради, ТГ). Характер зв'язків з іншими селами (сільськими радами, ТГ) району, області, райцентром, обласним центром і найближчими містами. Сезонність транспортних зв'язків. Засоби пересування в різні сезони. Засоби доставки та райони збуту окремої сільськогосподарської продукції. Постачання жителів села (сільської ради, ТГ) промисловими товарами.

Перспективи розвитку населеного пункту.

Індивідуальна програма вивчення сільськогосподарського підприємства

Сільськогосподарське підприємство є одним з найдоступніших об'єктів економіко-географічного дослідження.

Матеріали для економіко-географічної характеристики господарства здобувачі освіти знайдуть безпосередньо у господарстві. Основні характеристики виробничої діяльності відображено в річних звітах господарства.

1. Назва підприємства. Географічне положення щодо ближніх міст, промислових центрів, транспортної мережі, гідрографічної сітки, сусідніх сільськогосподарських підприємств. Сільськогосподарська зона, в якій розміщено підприємство.

Економічна оцінка природних умов (рельєф, кліматичні умови, внутрішні води, ґрунтовий і рослинний покрив). Вплив природних умов на розміщення сільськогосподарських угідь і спеціалізацію. Особливої уваги заслуговує питання структури земельного фонду і якісної оцінки сільськогосподарських угідь, динаміка земельних угідь, причини змін, що відбуваються, землезабезпеченість, компактність земельних ділянок.

Під час дослідження природних умов господарства звертають увагу на питання охорони природи (зокрема боротьба з ерозією ґрунтів і розмиванням берегів, заболоченням і домінуючим пересиханням тощо.)

Загальна чисельність населення, у тому числі чоловіків, жінок. Кількість працездатних, що беруть участь у роботі, у тому числі робітників постійних, сезонних, інженерно-технічних працівників.

2. *Склад і розміщення сільськогосподарських угідь.* Структура сільськогосподарських угідь.

Рілля, її приуроченість до елементів рельєфу, ґрунтових різновидів, джерел зрошення. Ступінь розвитку ерозії. Освоєння нових ділянок ріллі. Меліорація орних земель.

Сіножаті, розміщення, склад рослинності, кормова продуктивність. Використання сіножатей під випас худоби.

Пасовища. Сади і виноградники, їхня площа і розміщення з огляду на особливості рельєфу, джерела зрошення, щодо населеного пункту, інших сільськогосподарських угідь.

4. *Рослинництво.* Площа земель, зайнятих зерновими, технічними, картоплею, овочевими і кормовими культурами, садами і виноградниками. Особливості розміщення сільськогосподарських культур залежно від місцевих природних умов.

Основні зернові культури, їх посівні площі, валові збори. Економічні показники.

Технічні культури, їхній склад, врожайність, посівні площі, валові збори. Основні економічні показники. Місце технічних культур у валовій і товарній продукції господарства.

Овочівництво і баштанництво. Посівні площі, валові збори, урожайність, економічні показники.

Картопля і кормові культури, їхня площа, валові збори, врожайність, основні економічні показники.

Сади і виноградники. Склад і врожайність, механізація робіт. Валова і товарна продукція, прибуток з 1 га. Реалізація продукції.

Вартість валової продукції рослинництва за видами продукції. Собівартість продукції рослинництва.

5. *Тваринництво.* Загальна кількість худоби за видами. Зміна поголів'я худоби і птахів за останні роки. Розміщення поголів'я худоби і птахів на території господарства залежно від місцевих природних і економічних умов.

Інші галузі тваринництва. Їхня роль і значення в господарстві.

Вартість валової продукції тваринництва за видами продукції. Собівартість продукції та рентабельність окремих галузей тваринництва. Реалізація продукції тваринництва.

6. *Грошові прибутки та їх розподіл.* Характеристика грошових прибутків в основних галузях господарства. Валовий прибуток у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, на 100 га ріллі і на одного працівника господарства. Середній річний прибуток працівника в грошовому виразі.

7. Перспективи розвитку. Місце господарства у складі агропромислового комплексу. Основні показники плану розвитку господарства на найближчий час. Перспективи спеціалізації господарства.

VI. ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ

Керівник від бази практики оцінює результати практики здобувача освіти за такими критеріями*

Зміст роботи, що оцінюється	Кількість балів
<p>1. Теоретична підготовка:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знання предмету; – володіння матеріалом під час проведення регіональних досліджень, екскурсій, польових робіт тощо. 	15
<p>2. Психолого-педагогічна майстерність:</p> <ul style="list-style-type: none"> – педагогічний такт; – комунікабельність; – емпатійність; – неконфліктність тощо. 	10
<p>3. Особистісні характеристики:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дисциплінованість під час проходження практики; – ініціативність; – самостійність; – професійна спрямованість; – інноваційність тощо. 	5
<p>4. Оцінювання процесу проходження практики:</p> <ul style="list-style-type: none"> – проведення аналізу економіко-статистичної інформації, формування практичних висновків, пропозицій щодо вирішення проблем діяльності; – формування аналітичної документації, облікової звітності на базах практики тощо. 	25
<p>5. Оцінювання звітної документації:</p> <ul style="list-style-type: none"> - план-конспект дослідження; - послідовність вирішення індивідуальних завдань; - формування висновків та характеристик об'єктів дослідження; - опрацювання та подача зібраних матеріалів; - логіка та послідовність написання звіту; - карти; - плани екскурсій тощо. 	20

6. Оцінювання допоміжної документації : – загальне оформлення щоденника; – оформлення допоміжної документації (конспекти екскурсій, наочний матеріал, схеми, знімки тощо).	5
7. Захист практики.	20
Сума	100

* ДОДАТОК А

ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика викладача щодо здобувача освіти

Здобувачі освіти можуть проходити навчальну економіко-географічну практику (за спеціальністю) на промислових та лісогосподарських підприємствах, у сільських та селищних радах, територіальних громадах (ТГ), а також обласних та районних адміністраціях, сільськогосподарських, державних установах та організаціях, комерційних структурах і фірмах різних форм власності Волинської, Рівненської, Львівської, Тернопільської та інших областей України.

Для офіційного направлення на навчальну економіко-географічну практику (за спеціальністю) здобувачу освіти необхідно заздалегідь представити керівнику практики від факультету Договір на проведення практики (підписане керівником установи та завірене печаткою) про згоду підприємства прийняти конкретного здобувача освіти на навчальну економіко-географічну практику(за спеціальністю) у визначені терміни.

При потребі, конкретні місця та райони проходження даної практики для студента узгоджують і визначають кафедри (наприклад, до попередньо укладеного Договору про співпрацю і т. д.). Для студентів заочної форми навчання базами проходження навчальної економіко-географічної практики(за спеціальністю) можуть бути установи, підприємства та організації за основним місцем роботи (за виключенням ЗЗСО, бо це основне місце проходження педагогічних практик).

На навчальну економіко-географічну практику (за спеціальністю) здобувачі освіти денної (заочної) форми навчання направляються Розпорядженням декана Географічного факультету.

Для науково-методичного керівництва навчальною економіко-географічною практикою (за спеціальністю) здобувачів освіти призначається керівник (керівники) практики від факультету (кафедри), який вказується у Розпорядженні декана Географічного факультету про направлення здобувачів освіти конкретної спеціальності, освітньо-професійної програми на практику (денна форма навчання). Підприємства, організації та установи, на базі яких

проходить практика, призначають внутрішнім наказом кваліфікованих спеціалістів для безпосереднього керівництва практикою.

Відповідальність за організацію, проведення і контроль практики покладається на ректора Університету. Загальну організацію практики та контроль за її проведенням здійснює проректор з навчальної роботи та рекрутації. Навчально-методичне керівництво практикою здійснює керівник (навчальної) практики Університету.

Контроль за ходом практики покладається на декана факультету; безпосереднє навчально-методичне керівництво та контроль за виконанням здобувачами освіти програми практики забезпечують керівники практики від факультету і керівник підприємства; контроль за ходом практики покладається на декана факультету. Керівник від бази практики забезпечує здобувачам освіти умови безпечної роботи, можливість користуватися лабораторіями, майстернями, технічною та іншою документацією, необхідною для виконання програми практики; проводить консультації та сприяє збору матеріалів для складання звіту за результатами навчальної економіко-географічної практики (за спеціальністю).

До початку практики керівнику від кафедри (факультету) потрібно:

- проконтролювати готовність баз практики до прийняття студентів-практикантів;
- провести здобувачам освіти інструктаж про порядок проходження практики та з техніки безпеки;
- надати студентам-практикантам усі необхідні матеріали;
- повідомити здобувачів освіти про систему звітності та вимоги до оформлення звіту.

Перед початком практики здобувачі освіти повинні отримати від керівника практики від факультету такі *матеріали*:

- комплексні щоденники практики;
- програму практики;
- індивідуальні завдання.

Прибувши на базу практики, здобувачі освіти передають у відділ кадрів комплексні щоденники, де проставляються відповідні відмітки про прибуття на практику та проходження інструктажу з техніки безпеки.

Під час практики адміністрація установи може залучати здобувачів освіти для виконання додаткових виробничих завдань та для надання допомоги базі практики. Тривалість такої роботи не повинна перевищувати шести годин, а характер праці здобувача освіти відповідати профілю навчання.

Обов'язки здобувача освіти:

- своєчасно прибути на базу практики;

- у повному обсязі виконати програму практики включно з індивідуальними завданнями;
- дотримуватися чинних на підприємстві, установі, організації правил внутрішнього трудового розпорядку;
- вивчати та суворо дотримуватися правил охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії та протипожежної безпеки;
- виконувати конкретні практичні завдання, що передбачені функціональними обов'язками тих посад, на які зараховано здобувачів освіти наказом по підприємству, установі чи організації;
- виконувати доручення, які були покладені на нього керівником практики від бази практики;
- брати активну участь у громадському житті колективу;
- систематично вести щоденник, у якому висвітлювати всі питання, пов'язані з виконанням завдань практики;
- своєчасно підготувати звіт і подати його у визначені терміни на рецензування та затвердження керівнику від бази практики та керівнику практики від факультету.

Політика щодо академічної доброчесності

Поточний контроль за виконанням функціональних обов'язків на робочих місцях здійснює керівник від бази практики. Здобувач освіти зобов'язаний щоденно (або за результатами певного етапу практики) вести поточні записи в щоденнику практики, який видається йому перед від'їздом на навчальну економіко-географічну практику (за спеціальністю) практику.

Під час практики здобувач освіти зобов'язаний неухильно дотримуватися правил внутрішнього розпорядку установи (підприємства). Про всі випадки відлучення зі свого робочого місця студент-практикант повинен повідомляти керівника від бази практики. За невиконання програми практики здобувач освіти може бути відсторонений від її проходження та, як наслідок йому буде зарахована навчальна заборгованість. Здобувач освіти ліквідує її в індивідуальному порядку після повторного проходження практики в час, визначений наказом ректора університету. Якщо ж не ліквідує заборгованість у зазначений термін, він відраховується з університету.

По завершенню практики *керівник від бази практики* – оцінює практичну роботу здобувача освіти (заповнює таблицю критеріїв оцінювання результатів практики), рецензує поданий ним звіт та виставляє «рекомендовану» оцінку на титулці Звіту практики, записує характеристику здобувача освіти в його щоденнику практики, у щоденнику зазначає перелік компетентностей, які здобув та засвоїв здобувач освіти під час проходження практики. Підпис

(оцінка) керівника практики завіряється печаткою установи у щоденнику проходження практики. *Керівник практики від факультету* (кафедри) перевіряє повноту, якість, достовірність і достатність матеріалів, згідно з виданим ним індивідуальним завданням, про що робить запис на спеціальній сторінці в щоденнику.

Підсумковий контроль за результатами проходження навчальної економіко-географічної практики (за спеціальністю) відбувається у *формі заліку*. Залік з навчальної економіко-географічної практики (за спеціальністю) приймає комісія, склад якої зазначається у Розпорядженні про направлення здобувачів освіти на практику.

На залік здобувач освіти повинен подати звіт, оформлений згідно з поданими нижче вимогами.

Вимоги до звіту

Підсумковий звіт за результатами практики кожен здобувач освіти подає керівнику від кафедри (факультету) і безпосередньо на кафедру (не пізніше 15-денного терміну після закінчення практики). У випадку, коли декілька студентів проходять визначену практику в одній установі, організації чи на підприємстві, подається груповий підсумковий звіт з обов'язковим зазначенням функціональних виробничих обов'язків кожного студента-практиканта та розділів звіту, написаних особисто кожним з них.

Звіт повинен містити такі *розділи*:

1. Вступ (мета та завдання практики, програма і методика проведення дослідницьких робіт).

2. Загальна географічна характеристика регіону (місця) проходження практики (характеристика окремих компонентів природи, оцінка умов і факторів формування суспільно-географічного комплексу регіону практики).

3. Загальна соціально-економічна характеристика регіону (місця) проходження практики (аналіз галузевої, територіальної і функціональної структури господарського комплексу, оцінка комплексності, рівня спеціалізації і розвитку, аналіз комплексоутворюючих елементів та їх зв'язок з природними та агросировинними ресурсами території, аналіз транспортної мережі, економічне районування території тощо).

4. Соціально-економічна характеристика об'єкта дослідження (установи, підприємства, організації): економіко-географічне положення, специфіка господарської і виробничої діяльності; аналіз особливостей виробничої діяльності, кадровий і виробничий потенціал, номенклатура випущеної продукції, виробничо-економічні, трудові, інфраструктурні зв'язки установи (підприємства), стан маркетингової та рекламної діяльності, особливості управління тощо (див. програми дослідження).

5. Висновки та пропозиції щодо умов проходження практики.

6. Список використаних джерел (монографії, посібники, інтернет-ресурси тощо).

Обсяг звіту – 25- 40 сторінок друкованого тексту((Times New Roman, 14 шрифт, 1,5 інтервали). Звіт подається на кафедру в окремій папці разом із заповненим щоденником практики.

В обов'язковому порядку до звіту додаються статистичні таблиці, бланки, графіки, діаграми, карти, фотографії, рекламні проспекти, схеми, зразки сировини та продукції тощо. У звіті обов'язково має бути чітко описано специфіку діяльності, особисто виконаної здобувачем освіти під час практики.

Звіт оформляється чітким розбірливим почерком або в друкованому вигляді з дотриманням вимог ЄСКД і державних стандартів. У ньому не повинно бути дослівного переписування матеріалів про об'єкт практики та цитування літературних джерел.

Складений здобувачем освіти звіт повинен містити посилання на науково-методичну літературу з теми і мати наскрізну нумерацію сторінок. Аркуші повинні бути зшиті. Звіт перевіряють та затверджують керівники практики від університету (кафедри).

Політика щодо дедлайнів та перескладання.

Звіт, з результатами проходження практики здобувач освіти захищає у присутності спеціально створеної комісії у складі 2–3 викладачів, призначеної завідувачем кафедри. До складу комісії входять керівники практики від кафедри (факультету), завідувач кафедри, декан факультету (заступник декана з навчальної роботи) та (або) викладачі, що викладали практикантам профільні освітні компоненти.

Здобувач освіти, що не виконав програми практики та отримав незадовільний відгук керівника від бази практики або незадовільну оцінку під час складання заліку направляється деканатом повторно на практику в період канікул. Якщо, після повторного проходження практики отримано незадовільну оцінку здобувач освіти відраховується з Університету.

Шкала оцінювання

ОЦІНКА В БАЛАХ	Лінгвістична оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 - 81	
67 -74	
60 - 66	
1 – 59	Незараховано (необхідне перескладання)

VII. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

За результатами заліку студенту-практиканту виставляється диференційована оцінка за 100-бальною шкалою. Оцінка здобувачу освіти за практику враховується стипендіальною комісією при визначенні розміру стипендії разом з іншими його оцінками за результатом підсумкового контролю.

Результат складання заліку з навчальної економіко-географічної практики (за спеціальністю) записується в екзаменаційній відомості, проставляється в Індивідуальному плані здобувача освіти та в журналі обліку успішності.

VIII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Геренчук К. І. Польові географічні дослідження. К. Вища школа. 1975. 248 с.
2. Клімчук Б.П., Луцишин П.В., Лажнік В.Й. Єврорегіон Буг: Волинська область. Луцьк : Волин. держ. у-т ім. Лесі Українки, 1997. 448с.
3. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики : навч. Посіб. Одеса : Астропринт, 2005. 632 с.

Нормативні документи

- Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», затвердженого наказом Міністерства освіти України № 93 від 8.04.1993 р.).
- Положення про проведення практики здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 9 Вченої ради від 30.08.2023р. Наказ № 271-з від 30.08.2023р.)